

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריני הרב יהודה גנס שליט"א שבת יתרו ע"ד:

האם נצטוינו לזכור את מעמד הר סיני ואת השבת

א] הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות להרמב"ם¹ כתב שאחת מהמצוות שלדעתו שכח הרמב"ם מלמנות היא: "שנמנענו שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו, אבל יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים, והוא אמרו השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך...".
ובמגילת ספר שם כתב שדעת הרמב"ם שלא מנאה, משום שלדעתו זו מצוה כללית לקיים את התורה כולה, ובכל מצוה שאנו מקיימים אנו מקיימים את המצוה לזכור את מעמד הר סיני².

ב] ובמגן אברהם³ כתב שיש לעשות כדברי הרמב"ן וכשאומר האדם בברכת אהבה רבה "וקרבתנו לשמך הגדול..." יכוון לקיים מ"ע ולזכור את מעמד הר סיני⁴.

ג] וכעין זה מצינו מחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן לגבי מצות "זכור את יום השבת לקדשו" שלדעת הרמב"ם⁵ מצוה זו היא לקדש השבת בכניסתה בדברים. והרמב"ן⁶ כתב "כי זו מן המצוה שנצטוינו בו לזכרו תמיד בכל יום... אבל לרבותינו עוד מדרש בו ממלת לקדשו, שנקדשהו בזכרון...".

הרי שלרמב"ם לא מצינו מצוה לזכור השבת בכל יום, ולרמב"ן במצות "זכור את יום השבת".

ובמג"א שם כתב עוד בשם האריז"ל שכשאומר "וזכרתם את כל מצוות ה'" יכוון לזכור את השבת השקולה כנגד כל התורה.

ורבים נוהגים כשאומרים היום יום ראשון בשבת לכוון לקיים מ"ע זו, וכמש"כ הרמב"ן שם שבמה שאנו מזכירים השבת במנינו אנו מקיימים מ"ע זו⁷.

האם החובה לקדש על היין ולקדש דוקא במקום הסעודה היא מן התורה

ד] ואמנם לכו"ע נצטוינו במצות "זכור את יום השבת לקדשו" על מצות הקידוש, אולם נחלקו הראשונים האם מן התורה המצוה היא לקדש בדוקא על היין, או שמן התורה די בקידוש בדברים, והחובה לקדש על היין הינה מדברי תורה⁸.

ה] עוד מצינו מחלוקת בין הראשונים האם הדין לקדש דוקא במקום סעודה הוא מן התורה או מן התורה, שברא"ש⁹ כתב בשם רבינו יונה שמה שנהגו לקדש בביהכ"נ אף כשאין אורחים שצריך להוציאם, הוא כדי שמי שאין לו יין יקיים מ"ע של קידוש

¹ במצוה השניה שמנה שם.

² ונראה בדעת הרמב"ן שאף שבדאי בכל קיום מצוה אנו זוכרים את מצוות ה' שניתנו בסיני, אבל נצטוינו לזכור את המעמד שהיה בסיני, ולזה לא די בקיום המצוות.

³ סימן ס' ס"ק ב'.

⁴ ועיי"ש גם לגבי שאר הזכירות.

⁵ ספר המצוות מ"ע קנ"ה.

⁶ בפירושו על התורה שמות כל ח'.

⁷ והנה לנוהגים כמנהג הגר"א, הרי בר"ח או חוה"מ וכדו' לא מזכירים את שיר של יום של חול, וממילא לא אומרים היום יום... בשבת, וא"כ ביום זה לא מזכירים השבת, וע"כ יש המדקדקים אף ביום שכזה לפתוח במילים היום... בשבת ובלי להוסיף את המילים "שבו היו הלויים אומרים במקדש"

⁸ עיין ביאור הלכה ריש סימן רע"א שהביא את שיטות הראשונים בנידון זה.

⁹ פסחים פרק י' סימן ה'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

על היין, שאף שאין כאן קידוש במקום סעודה, מ"מ מן התורה יצאו, וברא"ש תמה על דבריו והסיק שמן התורה אין קידוש שלא במקום סעודה.¹⁰

ה] והנה בטעם המצוה לקדש על היין דוקא במקום סעודה כתב הרשב"ם ב' דרכים: א) דכתיב וקראת לשבת עונג, במקום שאתה קורא לשבת, דהיינו קרייה דקידוש, שם תהיה עונג. ב) "א"נ... מסתמא על היין שבשעת הסעודה איקבע דחשיב".

ו] ונראה שיש כאן מחלוקת יסודית בין שני הפירושים, שלפירוש הראשון החובה הינה על הסעודה שתהיה במקום הקידוש, ולפירוש השני החובה הוא על הקידוש שיהיה במקום הסעודה, ודו"ק היטב.¹¹

ז] והנה בדין מי שסעד מבעוד יום בערב שבת, ולאחר שגמר סעודתו טרם שבירך קדשה היום כתב הרי"ף¹² שיקדש אחר סעודתו, ויצא בזה ידי קידוש במקום סעודה, כיון שסעד קודם לכן, והקידוש הינו כחלק מהסעודה, וברא"ש¹³ תמה על דבריו דהלא הסעודה היתה סעודת חול, ואיך יצא בה ידי קידוש במקום סעודה.

ח] ונראה שהרי"ף והרא"ש נחלקו כאיזה מן הביאורים שכתב הרשב"ם יש לנקוט, דהרי"ף נקט כטעם השני שחובת קידוש במקום סעודה הוא מדיני היין שיהיה יין חשוב הבא בשעת סעודה, וא"כ מה בכך שהסעודה היתה סעודת חול, ומאידך הרא"ש נקט להדיא¹⁴ כטעם הראשון שכתב הרשב"ם, שמדיני סעודת שבת שתבוא לאחר קריאת שבת בקידוש, וא"כ לא יתכן כמובן שיצא האדם ידי חובתו בזה בסעודת חול.

ט] ואמנם יש לעיין בזה, דהנה יש מהראשונים¹⁵ שכתבו שעיקר מצות עונג שבת אינה מן התורה, וא"כ אם יסבור הרא"ש כשיטתם לא יתכן לומר שהחובה לקדש במקום הסעודה היא מן התורה, דלאחר שיסוד המצוה הוא מדין עונג השבת וכמו שנתבאר, אם עיקר חובת אינה מן התורה, על כרחך גם החובה לקדש במקום הסעודה אינו מדאור'.

י] ונראה מוכרח מזה שדעת הרא"ש כדעת הרמב"ן שמצות עונג שבת היא מן התורה, שאף שהציווי "וקראת לשבת עונג" נאמר בדברי נביאים, מ"מ חובה זו כלולה במה שהצטוינו שהשבת תהיה "מקרא קודש", לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בעונג אכילה ושתיה.

¹⁰ ולכא' נראה מדבריו שמודה לרבינו יונה שקידוש על היין מן התורה, אמנם צ"ע שבפירושו לנזיר [דף ד.] נקט שהחובה לקדש על היין היא מדרבנן, וצ"ע.

¹¹ ויש לעיין במי שאין לו אוכל אלא יין (אם ננקוט ששתיית היין אינה יכולה להיחשב כסעודה) האם יקדש כדי לקיים מצות קידוש אף שלא תהיה בשלימות במקום הסעודה, או שלא יקדש. ולכא' הדבר תלוי בב' הטעמים שלטעם הראשון יקדש שאף שלא יקיים מצות עונג שבת כהלכתה, מ"מ מצות קידוש יקיים, ולטעם השני כל שאין היין במקום סעודה אין יוצאים בו ידי מצות קידוש, ודוק. [ועיין פסחים קא. דרב הונא קידש, ונכבה הנר, והלך למקום נר דלוק וקידש שוב וסעד, וצ"ע מדוע לא אכל מעט בחשיכה כדי שלא יתברר שקידושו הראשון היה לבטלה, ולנ"ל י"ל שידי קידוש יצא בכל אופן, ואין כאן ברכה לבטלה, ולצאת ידי עונג קידש במקום הנר בו קיים עונג בשלימות, ועיין].

¹² פסחים כ:.

¹³ שם סימן ז'.

¹⁴ שם וכן לעיל סוף סימן ה'.

¹⁵ ענין במובא בזה במשנה ברורה סימן רמ"ב ס"ק א' ובשעה"צ שם.